

Z MINULOSTI SPIŠA

**ROČENKA SPIŠSKÉHO DEJEPISNÉHO
SPOLKU V LEVOČI**

I. ROČNÍK

Zostavil: Dr. Ivan Chalupecký

Levoča, 1993

Vydal: Spišský dejepisný spolok Levoča
Tlač: Polypress Levoča
Náklad: 600 ks
© Spišský dejepisný spolok

ISBN 80-966964-0-8

Obsah

Na cestu	5
----------------	---

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Nadväzujeme na dobrú tradíciu	7
Z činnosti Krúžku historikov Spiša	10
K počiatkom a mestskému vývoju Podolínea	17

ZO ŽIVOTA SDS

Stanovy Spišského dejepisného spolku	27
Funkcionári a výbor SDS	36
Zoznam členov SDS	37

NA CESTU

Medzi úlohy, ktoré si Spišský dejepisný spolok vo svojich stanovách vytýčil, patrí aj vydávanie ročenky „Z minulosti Spiša“. Má sa tým nadviazať na periodiká starého spolku. Každé vydávanie publikácií je však závislé od finančných možností vydavateľa. Naše možnosti sú v prvom roku účinkovania skromné. Taká je aj táto ročenka. Radi by sme v budúcnosti zachovali periodicitu. Radi by sme zväčšili rozsah, vyprofilovali obsah. Okrem skromných rubrik, ktoré tu prezentujeme, by nemali chýbať ani kritiky spišskej literatúry, bibliografia Spiša, rubriky venované archeológii, národopisu, jazykovede, dejinám umenia a hudby. Možno bude užitočné aj diskusné okienko. Všetko ukáže čas a možnosti, pretože my nemáme orgány, ktoré by nám dávali príspevky, ani sponzorov. Nemáme - ani nechceme mať - masovú členskú základňu. Máme však nadšených a skvelých členov, ktorí budú ročenku považovať za svoju, budú jej pomáhať pri redigovaní, pri zaplňovaní i pri odbyte. V tom je naša nádej a dobrý pevný základ. Želáme nášmu novorodencovi, aby mal dobrú opateru, žeby sa mu darilo a žeby ho každý mal rád. Veríme, že z neho vyrastie zdatný junák.

Zostavovateľ

NADVÄZUJEME NA DOBRÚ TRADÍCIU

K 110. výročiu Spišského dejepisného spolku

Pred 110 rokmi, dňa 18. decembra 1883, vyhlásilo zakladajúce valné zhromaždenie založenie Spišského dejepisného spolku a súčasne prijalo jeho stanovy. Spišský dejepisný spolok zohral počas svojej existencie (do roku 1946) ozaj jedinečnú úlohu v regionálnych dejinách Spiša nielen svojimi početnými prednáškami, akciami na záchranu pamiatok, založením Spišského múzea v Levoči, ale najmä svojou edičnou činnosťou. Vydával ročenky (vyšlo 13 ročníkov) i štvrťročné Správy z dejín Spišskej župy (16 ročníkov), okrem toho začal s vydávaním monografie Spiša v podobe tzv. milenárnych vydaní (6 zväzkov) a vydal aj nákladné edície prameňov - levočskú Hainovu kroniku - a monografiu o umeleckých pamiatkach Spiša. Všetky jeho vydania majú takú dobrú odbornú úroveň, že sa bežne používajú do súčasnosti a historik Spiša ich nemôže obísť.¹ Na všetky tieto dobré tradície chce nadviazať aj obnovený Spišský dejepisný spolok v Levoči, pretože celú činnosť si nemohol dovoliť Krúžok historikov Spiša pri Slovenskej historickej spoločnosti, ktorý vyše štvrtstoročia suploval uvedený spolok.

K založeniu Spišského dejepisného spolku sa rozhodli bývalí členovia uvedeného krúžku na zhromaždení v Spišskej Kapitule, dňa 4. januára 1992, kedy zvolili prípravný výbor a dohodli sa na znení stanov. Po schválení stanov Ministerstvom vnútra SR dňa 22. 4. 1992 sa zišlo v Podolínci zakladajúce valné zhromaždenie dňa 27. 6. 1992 a zvolilo funkcionárov aj výbor, určilo výšku ročného členského a aj fakticky začalo s činnosťou tohto spolku. Prvá akcia súvisela priamo s týmto

valným zhromaždením. Spolok usporiadal seminár v Podolínci pri príležitosti 700. výročia mestských práv a 350. výročia príchodu piaristov do tohto mesta. Organizačné otázky riešili zasadnutia výboru dňa 27. 6. a 20. 11. 1992. Ešte v dňoch 28. 9. - 2. 10. 1992 bol Spolok spoluorganizátorom XXIV. celoštátnej konferencie archeológov stredoveku Levoča '92 na Čingove, ktorá mala dobrú úroveň a mala mnoho účastníkov. V roku 1993 zorganizoval SDS konferenciu: Z dejín Smižian v Smižanoch dňa 12. 5. 1993 pri príležitosti 700. výročia mestských práv uvedenej obce, potom bol spoluorganizátorom konferencie Spišská Kapitula a slovenská duchovná kultúra v dňoch od 8. do 10. 6. 1993 v Spišskej Kapitule, ktorá mala celoštátny charakter a vysokú úroveň. Pre učiteľov dejepisu, ktorí majú s vyučovaním tohto predmetu nemálo problémov, zorganizoval dňa 14. 10. 1993 v Poprade kolokvium na tému: Využívanie regionálnych dejín pri vyučovaní dejepisu.

Vo svojich stanovách má SDS aj úlohu spolupracovať s podobnými spolkami a inštitúciami v zahraničí. Zatiaľ čo sa spolupráca s našimi spolkami akosi nedarí, nadviazali sa dobré kontakty v zahraničí. Viaceré stretnutia s predstaviteľmi Podhaľanského spolku priateľov vied v Novom Targu vyústili do podpisu dohody o spolupráci dňa 14. 5. 1993. Jej prvým výsledkom bolo zorganizovanie výstavy archívnych dokumentov - poloník - v Novom Targu z fondov Štátneho oblastného archívu v Levoči. Otvorená bola v rámci osláv 75. výročia obnovenia Poľska dňa 11. 11. 1993. Teší nás, že SDS dal impulz aj k vzájomným stykom Nového Targu a Levoče, čo môže byť len obojstranne užitočné. Spolupráca sa nadviazala aj so Strediskom kultúry horskej turistiky PTTK v Pieninách, ktoré požiadalo našich členov o články pre svoje periodikum, ktoré chce pretláčať v slovenčine. Vzácná a cenná je aj naša spolupráca s dvoma našimi členmi zo zahraničia: so známym germanistom univ. prof. Dr. I. T. Piirainenom a s Dr. Jörg Maierom, ktorým sme pomáhali pri vydaní dvoch publikácií: Mestskej knihy zo Švedlára a knihy o dejinách a jazyku nemeckej tlače na Slovensku.² Obaja autori darovali SDS väčší počet svojich vzácných publikácií, ktoré sú členom, ktorí o ne prejavia záujem, zdarma k dispozícii.

Spišský dejepisný spolok začína. Začína neľahko, veď napr. výzva k vstupu, publikovaná ochotne všetkými spiškými

novinami, ostala takmer bez ozveny. Mestá s jednou výnimkou ešte neprejavili záujem o členstvo a bokom ostáva napr. taká silná historická obec, akou sú zamestnanci našich múzeí. Veríme však, že sa nám podarí kráčať v šľapajách nášho predchodcu a byť jeho dôstojným nasledovníkom.

Ivan Chalupecký

P o z n á m k y

¹ Bližšie pozri: Chalupecký, I.: *Spišský dejepisný spolok v Levoči*. In: *Spiš II, vlastivedný zborník, Spišská Nová Ves 1968, s.355-364.*

² Piirainen, I.T. und Meier J.: *Das Stadtbuch von Schwedler / Švedlár. Texte und Untersuchungen zum entstehenden Neuhochdeutsch in der Slowakei*. Levoča 1993

Meier, J.: *Untersuchungen zur deutschsprachigen Presse in der Slowakei. Sprache und Geschichte der Zeitung "Zipser Anzeiger - Zipser Bote"*. Levoča 1993

ČINNOSŤ KRÚŽKU HISTORIKOV SPIŠA

Hodnotenie vykonanej práce je ľudské, je rozumné. Aj Krúžok historikov Spiša pri ukončení svojej činnosti bilancuje: čo zdedil, čo vykonal, čo odovzdáva. Treba konštatovať, že zdedil úctyhodné kultúrne poklady, svedčiace o duchovnom potenciáli Spiša, ktorý tvorili príslušníci rozličných epoch a členovia rozličných národov.

Spiš tvorí relatívne samostatnú geografickú oblasť Slovenska. Oplýval nerastným bohatstvom, úrodnou pôdou, prírodnými zvláštnosťami a jedinečnou krásou. Pritom má otvorené cesty na západ, východ, na sever i juh. To mu zaistovalo v toku dejín aj pri drsnejších klimatických podmienkach pomerne husté a kontinuálne osídlenie od najstarších čias. Jeho hospodársky a kultúrny vývin možno sledovať od príchodu pravekého človeka do súčasnosti. Hustá sieť pravekých kultúr, ale hlavne stredovek a nový vek mu dávajú pečať hospodárskej i kultúrnej jedinečnosti a neopakovateľnosti i nenapodobiteľnosti nielen v slovenskom, ale i v európskom a svetovom kontexte. Aj pri etnickej rozličnosti a národnej mnohorakosti tvorí jeho kultúra hmotná aj duchovná homogénny celok, stmelený nehynúcimi spojivami rúk a umu. Svedkom toho je aj bohatá spišská historiografia.¹ Jej značná časť vznikla v rámci Spišského dejepisného spolku, ktorý bol založený v roku 1883. V rokoch 1885-1914 vydal 14 zväzkov ročeniek, v r. 1909-1934 16 ročníkov Správ z dejín Spišskej župy. Vydal aj časť monografie Spiša vo forme tzv. milénárnych vydaní, tiež niekoľko osobitných prác (Kainova kronika, Umelecké pamiatky Spiša a i.).

Po druhej svetovej vojne bol Spišský dejepisný spolok - ako mnoho iných - zákonom zrušený.

Neskôr sa Spišiaci dovoľávajú obnovenia Spišského dejepisného spolku. Vhodné okolnosti nastali po Stalinovej smrti. Ale vtedajšie zákony nedovoľovali založiť samostatný spolok. Z núkajúcich sa možností sa ukázala najvhodnejšou založiť Krúžok historikov Spiša pri Slovenskej historickej spoločnosti, čo sa uskutočnilo 18. mája 1965. Pred založením,

pri založení i počas činnosti sa sledovala najpodstatnejšia otázka: nezávislosť od politických orgánov miestnych aj okresných - čo nebolo ani ľahké, ani jednoduché. Krúžok ju udržal vďaka porozumeniu Slovenskej historickej spoločnosti - na jej čele boli vedci, ktorí podporovali jeho stanovisko a Krúžok v rámci možností aj financovali. Na získavanie členstva sa nerobili nábery ani v školách, ani v širšej verejnosti, nenadväzovala sa spolupráca - ak, tak minimálne - s osvetovými strediskami a inými inštitúciami. Krúžok si starostlivo vyberal svojich partnerov. Jeho pevnou základňou bol Štátny oblastný archív v Levoči s jeho obetavým kolektívom. Z múzeí bola úzka spolupráca s Múzeom TANAPu v Tatranskej Lomnici (I. Bohuš, J. Olejník), Spišským múzeom v Levoči, Petzvalovým múzeom v Spišskej Belej. Mimoriadne úspešná bola spolupráca so slovenskými archeológmi - Expedícia v Spišskej Novej Vsi (František Javorský), ako aj so Slovenskou numizmatickou spoločnosťou vo Svite. Nezanedbateľná bola pomoc ostatných organizácií pri usporadúvaní prednášok, seminárov a sympózií, poskytovaním priestorov.

Podobne bol starostlivý výber členov. Bolo to uľahčené aj tým, že do Krúžku sa prihlásili tí, ktorým šlo o hľadanie pravdy. Boli medzi nimi najmä kňazi obidvoch hlavných vyznaní, učitelia, ako aj príslušníci iných profesií. Krúžok mal celkovo 230 členov.

Z významných členov, ktorí medzitým zomreli, spomeňme aspoň týchto: Dr. Eugen Bohuš, Dr. Viktor Príkazský, Matej Vojtáš, Róbert Felber, Dr. Karol Rečičár, Július Dančo, Oto Kňazovický, Jozef Vojtas, Jozef Cebula, Štefan Šmálik, Štefan Klubert, Anton Glatz...

Nepokladáme za náhodu, že medzi prvými členmi Krúžku boli ešte ako študenti Dr. Michal Slivka, František Javorský a v mladom veku pristupovali I. Bohuš, Ján Olejník, Ján Horník, Marián Budaj, Peter Švorc, Nora Baráthová, Ladislav Kiefer, Jozef Jarab, Ján Maga, Michal Griger a iní.

Pri hodnotení činnosti Krúžku nemožno bez osobitného zdôraznenia nevyhlásiť, že hlavná zásluha za jeho úspechy patrí stálemu predsedovi prof. Eduardovi Pavlíkovi a tajomníkovi Dr. Ivanovi Chalupeckému s kolektívom ŠOBA v Levoči. Dokumentom toho je celková bilancia, ktorú predkladám v hlavných črtách:²

Úlohy KHS sa stotožňovali s cieľom a úlohami Slovenskej historickej spoločnosti (SHS). KHS si určil najmä tieto úlohy:

1. Poriadanie prednášok pomáhať členom pri poznávaní dejín Spiša - za prednášateľov pozývať našich popredných vedcov, ale dať aj členom možnosť predniesť výsledky svojich výskumov.

2. Pomáhať múzeám a archívom v ich činnosti.

3. Spolupracovať s pamiatkovými orgánmi pri ochrane historických pamiatok.

4. viesť členov k verejnospoločenskej činnosti prednáškami a spoluprácou s masovokomunikačnými prostriedkami.

5. Podporovať publikačnú činnosť členov jednak v jestvujúcich odborných periodikách, jednak vydávaním regionálneho zborníka prostredníctvom niektorého múzea.

6. V spolupráci s príslušnými inštitúciami robiť historický výskum miestneho významu.

Základom činnosti KHS boli prednášky. Vzhľadom na veľkú rozlohu Spiša, boli v rámci členských schôdzí 2-3 prednášky na rôznych miestach. Celkove bolo 38 schôdzí.

V posledných rokoch sa prešlo podľa vzoru trnavského krúžku na poriadanie spišských vlastivedných seminárov, ktorých bolo 18 a prednieslo sa 162 prednášok z najrozličnejších oblastí dejín Spiša o jednotlivých mestách alebo regiónoch, z dejín jazyka, hudby, umenia, pomocných historických vied, dejín politických, hospodárskych, sociálnych, z dejín zdravotníctva, techniky a baníctva, športu, turistiky, školstva a pedagogiky, často zamerané aj na biografie významných osobností, na archeológiu a národopis.

Účasť na schôdzach sa pohybovala od 25 do 100 členov. Uskutočnili sa v Levoči (18), Kežmarku (6), Spišskej Novej Vsi (4), Tatranskej Lomnici (3), Spišskej Belej (3), na Kláštorisku (2) a po jednej v Starej Lubovni, Podolínci, Spišskej Starej Vsi, Spišskom Podhradí, v Smolníku, Machalovciach, v Krompachoch a v Markušovciach.

Semináre sa zameriavali na rozličné témy a výročia:

Ochrana historických a prírodných pamiatok (Levoča 1967), Majster Pavol z Levoče - jeho doba a okruh - v spolupráci so SÚPSOP Bratislava (Levoča 1967), 50 rokov Česko-

Slovenska (Spišská Nová Ves 1968), 700 rokov od udelenia mestských práv Kežmarku (Kežmarok 1969), Využívanie regionálnych dejín pri vyučovaní dejepisu (Poprad, 1970), 700 rokov od udelenia mestských práv Spišskej Belej a spišským mestám (Spišská Belá 1971), Spišská historiografia od roku 1918 do súčasnosti (Levoča 1972), 150. výročie Sedliackeho povstania na východnom Slovensku a na Spiši (Levoča 1981), Stredoveká archeológia na Spiši (Levoča 1981, Spišská historiografia v rokoch 1945-1982 (Kežmarok 1982), Dejiny školstva a pedagogiky na Spiši (Kežmarok 1983), Sto rokov od založenia Spišského dejepisného spolku (Levoča 1984), Slováci v Poľsku, arbitráž 1920 a 1938 (Spišská Belá 1989).

Okrem toho KHS spolupracoval so sekciou pre dejiny miest SHS pri usporiadaní jej prvej konferencie v Levoči v roku 1971, ktorá bola venovaná stredovekým mestám na Slovensku.

Na uvedených akciách prednášali poprední odborní pracovníci z vysokých škôl a vedeckých ústavov i členovia KHS - čím náležite plnil svoju úlohu, aj keď prežíval obdobia vzostupu aktivity alebo aj jej poklesu.

V druhej polovici osemdesiatych rokov sa semináre zameriavali monotematicky i na širšiu problematiku:

Aktuálne otázky regionálnej historiografie na východnom Slovensku (1985), Život a kultúra slovenského ľudu na Spiši v 6.-16. storočí (1987), Baníctvo a mincovníctvo v Smolníku (1987), Majster Pavol z Levoče - život, dielo, doba (1988), Veľká francúzska revolúcia (1989), K národnostnému vývoju na Spiši (1989).

Prednáškovú a seminárnu činnosť doplňovali a upevňovali exkurzie členov a to autobusmi na náklady členov. Získali si veľkú obľubu nielen pre vedecký význam, ale aj ako príjemná spoločenská akcia. Uskutočnili sa tieto exkurzie:

Historicko-umelecké pamiatky Spiša (1966), Po stopách majstra Pavla (1967), Banské mestá Spiša a Gemera (1969), Rakúsko (1969), Poľsko (1971), Maďarsko (1972), Spišský hrad (1973, 1981, 1984), Kláštorisko a Čingov (1982, 1984, 1986, 1987, 1988), Levoča - Spišská Kapitula - Spišský hrad (1989).

Krúžok počas celého obdobia úspešne spolupracoval s niektorými múzeami a archívami na Spiši. Jeho snahou bolo skoordinať ich činnosť, aby spoločnými silami vytvoril širší priestor pre svoju odbornú činnosť a pre regionálnu publikačnú aktivitu. Zorganizoval dve kolokviá (1983, 1984) v Poprade. Prvé riešilo všeobecné problémy, a to úspešne, druhé malo riešiť ochranu a sprístupňovanie archeologických pamiatok - nedosiahlo očakávaný záujem.

Neočakávane dobre sa vyvinula spolupráca s národnými výbormi pri príprave a oslavách významných regionálnych výročí, napríklad: 450 rokov od ukončenia hlavného diela majstra Pavla v Levoči (1967), 700 rokov od udelenia mestských práv Kežmarku (1969), 700 rokov od prvej zmienky o Spišskej Novej Vsi (1969), 700 rokov Levoče ako hlavného mesta spišskej provincie (1971), 700 rokov mestských výsad spišských miest, ktoré si náležite oslávili Spišská Belá, Vrbov, Tvarožná, Ľubica a čiastočne Poprad aj Matejovce. KHS vypracoval koncepciu osláv, zoznánil s ňou predstaviteľov miest a na ich prípravu zorganizoval dve pracovné schôdze. Jeho členovia boli najagitnejšími členmi prípravných výborov a komisií osláv.

KHS zorganizoval spomienku na Krompašskú vzburu - pri 50. výročí a nezabudol na 150. výročie Východoslovenského roľníckeho povstania.

Témy prednášok, seminárov a exkurzií svedčia o mimoriadnom záujme KHS o poznávanie a ochranu kultúrno-historických pamiatok na Spiši i v zahraničí, čo úzko súvisí s kultúrnosťou jednotlivca i národa.

Pozoruhodná bola aj verejno-spoločenská angažovanosť členov v spolupráci s tlačou, rozhlasom i televíziou a filmom. Pretože šlo väčšinou o osobnú angažovanosť členov, táto aktivita sa nám vymkla z komplexného spracovania.

Publikačnú bázu mal tvoriť vlastivedný zborník SPIŠ. Mali sa v ňom publikovať regionálne štúdie, korunované komplexnou monografiou Spiša. Financie mali poskytnúť 3 spišské okresy: Spišská Nová Ves, Poprad, Stará Ľubovňa, no ostalo to na pleciach Spišskej Novej Vsi. Úsilím redakčnej rady sa podarilo vydať 5 čísel. Aj keď jeho koncepcia nebola dostatočne vyjasnená, vzbudil vo verejnosti priaznivý ohlas, ale pre nedoriešené financovanie i pre ideologické problémy

predčasne zanikol.

KHS venoval veľkú pozornosť vydávaniu zborníkov k výročiam spišských miest. Pôvodne mala vyjsť pre všetky mestá jedna centrálna redigovaná publikácia tak, aby separáty mohli poslúžiť každému mestu osobitne. Rokovala sa o tom na poradách v Levoči a v Spišskej Belej. Niektoré mestá nemali o akciu záujem, ale za spolupráce KHS vydali zborníky Poprad, Ľubica, Spišská Belá, Vrbov, Tvarožná a Matejovce. Najviac treba hodnotiť účasť členov na monografii Levoče, Krompách, Rožňavy a zborníka z konferencie o stredovekých mestách s názvom: Spišské mestá v stredoveku. Náplň zborníkov je z pera členov KHS. Mnohí členovia publikovali samostatne.

V oblasti spolupráce KHS s inými organizáciami, treba oceniť spoluprácu s orgnami pamiatkovej starostlivosti a hlavne spoluprácu so spišskou expedíciou AÚ SAV na lokalitách Kláštorisko, Čingov, Stará Levoča a to aj brigádnicou prácou.

Pozornosť sa venovala aj ľudovej umeleckej výrobe v jej historickom vývine a v súčasnosti (M.Griger).

Regionálnej problematike bol venovaný posledný zborník Spišská Stará Ves a Zamagurie v spolupráci s MsNV v Spišskej Starej Vsi.³

KHS dáva do vena vznikajúcemu staronovému Spišskému dejepisnému spolku plody svojej štvrtstoročnej práce: tie, ktoré už dozreli, ale aj tie, ktoré ešte len majú prísť do rozkvetu: monografie významnejších spišských miest, napr. Gelnica, Poprad, Kežmarok, Spišská Belá, Stará Ľubovňa a veľkú túžbu a volanie po monografii Spiša, ako aj vyriešenie pravdivého slova vo vzťahoch Slováci-Nemci, Slováci-Maďari, Slováci-Česi, Slováci-Poliaci, aby došlo k zbrataniu všetkých, ktorí prispeli do pokladnice a klenotnice Spiša.

Stovka záujemcov o tieto snahy a to Spišiakov, hlavne z radov mladých adeptov vedy dáva pevnú nádej, že sme sa rozhodli správne, keď sme dňa 4. januára 1992 na poslednom zasadnutí KHS v Spišskej Kapitule, na pôde Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka ukončili činnosť KHS a rozhodli sa obnoviť činnosť Spišského dejepisného spolku. Založili sme ho v Podolínci, exponovanom meste Spiša, sláviacom práve svoje 700. výročie mestských práv a 350. vý-

ročie príchodu piaristov do mesta - ako symbolom zasnúbenia občiansko-politického života s duchovno-kultúrnym životom na báze slobody, posvätej vierou, nádejou a vzájomnou láskou...

Michal Griger

P o z n á m k y

¹ Jankovič, V.: *Spišská historiografia, In: Spišské mestá v stredoveku, Košice 1974, str. 159-169*

² Chalupecký, I.: *25 rokov Krúžku historikov Spiša, správa, rkp., 1990*

³ *Spišská Stará Ves a Zamagurie, Vsl. vydavateľstvo, Košice 1988*

K POČIATKOM A MESTSKÉMU VÝVOJU PODOLÍNCA

V nedeľu, 7. januára 1235, Svätý Otec Gregor IX. vydáva v talianskej Perugii pergamenovú listinu, spečatenú pápežskou bulou - pečaťou, ktorú adresuje priorovi kláštora cistercitov v Sulejove, vratislavskému kanonikovi Gotfridovi a ďalším dvom nemenovaným hodnostárom - archidiakonovi z Opole vo Vratislavskej diecéze a neurčenému hodnostárovi z Hnezdenskej diecézy v Poľsku. Oznamuje im, že sa mu sťažoval krakovský biskup na prepošta kostola sv. Martina z Ostrihomskej diecézy, ktorý mu zaujal desiatky a ďalšie dôchodky z kostola Panny Márie a iných kostolov, patriacich mu plným právom. A zároveň im nariaďuje, aby aspoň dvaja z nich vyšetrili sťažnosť krakovského biskupa, vypočuli svedkov, objasnili pravdu a spor ukončili. (Originál tejto listiny sa zachoval do dnešných čias a je uložený v biskupskom archíve v Krakove.)

Ako vyplýva z nasledujúcich listín z rokov 1247, 1298, 1299, 1324, 1325-1333, a samozrejme, i neskorších, prepošt kostola sv. Martina je spišský prepošt a kostol Panny Márie je farský kostol v Podolínci.

Ktorých svedkov spomínajú cirkevní hodnostári v roku 1235 vypočuli, k akému záveru došli a akú reláciu podali pápežskej kúrii, nateraz nevieme (azda sa nám to ešte podarí zistiť vo vatikánskom archíve). Isté však je, že dôchodky z podolínskej a iných okolitých farností naďalej zostali spišskému prepoštovi, pretože v roku 1247 na ďalšiu sťažnosť krakovského biskupa pápež Inocent IV. nariaďuje vratislavskému dekanovi, aby vyšetril spor medzi krakovským biskupom a ostrihomským arcibiskupom, ktorý vraj krakovskému biskupovi okupuje dôchodky z viacerých kostolov a bráni mu vo výkone cirkevnej jurisdikcie nad nimi.

Dňa 28. marca 1298 jeruzalemský arcibiskup Bazil Arménsky a ďalší vysokí cirkevní hodnostári vydávajú v Ríme ďalšiu listinu, ktorou prosia veriacich, aby pomohli pri dokončení výstavby kostola Panny Márie v Podolínci (Podolina), ležiacom v Krakovskej diecéze, ktorý sa nanovo a veľkým finančným nákladom stavia, pretože prostriedky podolínskej

farnosti nepostačujú na jej dokončenie. Tým, ktorí pomôžu pri výstavbe kostola a oltárov, kajúcnikom a tým, ktorí sa v ňom vyspovedajú a pristúpia k sviatostiam na sviatky Narodenia, Zjavenia, Vzkriesenia a Nanebovstúpenia Pána, na Turíce, ako aj na Narodenie, Očistenie, Zvestovanie a Nanebovzatie Panny Márie, na sviatok sv. Petra a Pavla a sviatky ostatných apoštolov, pri posviacke kostola a oltárov sv. Mikuláša, vyznavača a Margaréty, panny, udeľujú 40-dňové odpustky.

Táto listina, ktorej vydanie bolo iniciované krakovským biskupom, celou svojou dikciou, t.j. osobovaním si práv krakovským biskupom, ktoré mu nepatrili, i skutočnosťou, že v listine sa hovorí, že Podolínec patrí do Krakovskej diecézy, teda k Poľsku, vyvolala rozruch a rozhorčenie na Spiši i na kráľovskom dvore v Budíne.

Uhorský kráľ Ondrej III. už 13. januára 1299 nariaďuje spišskému svätiacemu biskupovi, aby bránil práva a dôchodky Spišskej kapituly proti nárokom krakovského biskupa Jána, ktorý sa usiluje svojvoľne a protiprávne zaujať desiatky z farských kostolov v Podolínci (Podolín), (Starej) Lubovne (Lublou) a Hniezdnom (Gentz), patriacim do uhorského kráľovstva.

Vzápätí, 25. januára 1299, teda 12 dní nato ako Ondrej III. odoslal svoju listinu z Budína (všimnime si tu prosím, ako rýchlo a striktne sa úradovalo koncom 13. storočia), spišský biskup Jakub vydáva na Spišskej Kapitule listinu, prostredníctvom ktorej daruje kanonikom Spišskej kapituly polovicu desiatkov z Podolínce, (Starej) Lubovne a ďalších obcí ležiacich po oboch brehoch Popradu. Tým dáva jasne najavo, pod čiu jurisdikciu, cirkevnú i štátnu tieto dediny patria.

S postupom a rozhodnutím uhorského panovníka a spišského biskupa krakovský biskup nesúhlasí a v roku 1324 sa znovu pred pápežskou kúriou obnovuje spor o desiatky z podolínskej, staroľubnianskej a hniezdňanskej farnosti. Rozsiahly a početnými písomnosťami dokumentovaný spor sa ťahá do roku 1332 ich prisúdením krakovskému biskupovi. Ostrihomský arcibiskup a spišský prepošľ sa na záverečnom jednaní a vynesení rozsudku v Tešíne nezúčastňujú a nerešpektujú rozhodnutie Protasia, prepošta premonštrátov z poľskej Vratislavi. Sťažujú sa u pápeža Jána XXII. a ten už v máji 1333 obnovuje vyšetrovanie sporu, pretože podľa

spišského prepošta krakovský biskup v rokoch 1324-1332, i v predchádzajúcich, uvádzal nepravdivé dôvody.

Spor o cirkevnú jurisdikciu medzi obidvoma diecézami a nároky krakovského biskupa pokračujú aj v roku 1342 i v neskorších storočiach, no Podolíneec s okolím cirkevne patrí k Spišskému prepoštstvu a cez neho do Ostrihomskej arcidiecézy.

Od prvej písomnej zmienky o Podolínci, resp. jeho kostole a farnosti z roku 1235 sme sa zámerne dostali až do polovice 14. storočia, aby sme poukázali na zložité deje v cirkevnej i štátoprávnej oblasti v tomto kraji, ktoré majú neobyčajný význam vo vtedajších, starších i novších dejinách Podolíncea.

Medzitým sa v tomto meste a jeho okolí odohrali ďalšie a oveľa dôležitejšie udalosti. Kým sa k nim dostaneme, dovoľte, aby sme sa vrátili k roku 1235.

V tomto roku, resp. krátko predtým, sa krakovský biskup sťažuje Svätej stolici, že spišský prepošt mu zasahuje do jeho práv v Podolínci a v okolí. Teda v tom čase sa o existencii Podolíncea a jeho farskom kostole zasvätenom Panne Márie vie nielen v Krakove, ale aj v Ríme a vo francúzskom Lyone. Čo však bolo pred rokom 1235? Patrila Podolíneec ku Krakovskej diecéze a teda k Poľsku alebo len v 30. rokoch 13. storočia si začal krakovský biskup nárokovať na Podolíneec s okolím? Na tieto a ďalšie otázky dodnes nevieme dať vyčerpávajúcu odpoveď. Chýbajú nám k tomu ďalšie písomné doklady.

Isté však je, že už dávnejšie predtým tu, na vtedajšom i dnešnom námestí stál kostol Panny Márie. Avšak odkedy? Po takmer 30-ročnom štúdiu najstarších dejín Podolíncea s okolím sme skeptický k tomu, či staršie písomné doklady k Podolíncu vôbec jestvujú. Na uvedený problém, podľa nás, môže dať adekvátnejšiu a plnohodnotnejšiu odpoveď len dôkladný archeologický výskum v priestore farského kostola, ktorý by mal odkryť základy kostola spomínaného v roku 1235, 1247 i 1298 a vyhodnotiť ich. Nie je vylúčené, že v ňom, resp. pod ním sa nájdu aj fragmenty ešte staršej cirkevnej stavby.

K tomuto konštatovaniu či hypotéze nás oprávňuje skutočnosť, že neďaleko odtiaľ, na cintoríne, existuje kaplnka

sv. Anny, ktorej výstavbu starší „kunsthistorici“ datovali len do 14. storočia, novší jej časť už datovali do prvej polovice 13. storočia. Archeologický výskum z roku 1983 potvrdil, že pod murivom z prvej polovice 13. storočia existujú ešte staršie základy kruhovej stavby, ktorá vznikla v 10.-12. storočí. Táto rotunda tu stála prinajmenšom v 12. storočí, k čomu sa prikláňajú skeptici, no môžeme ju datovať aj do 10. storočia. A farský kostol Panny Márie, písomne doložený k roku 1235, by mal byť ešte starší! Teda Podolíneec ako slovienske-slovenské sídlisko musí byť nepomerne starší. Vychádzajúc z týchto a ďalších konklúzií neváhame vysloviť domnienku, že toto sídlisko patrí k najstaršej slovanskej sídelnej vrstve v údolí Popradu a na Spiši vôbec. Vzniklo v 6.-7., v 8.-9. storočí? Odpoveď na to nám môžu dať len archeológovia.

Po rokoch 1235 a 1247, kedy sa priamo, či nepriamo spomína len podolínsky kostol, Podolíneec, jestvujúci, ako sme už povedali, dávno predtým, sa svojim dnešným menom spomína v písomných dokladoch až v rokoch 1256 a 1260 ako villa, t.j. dedina „Podolinc“, v listinách uhorského kráľa Belu IV., ktorý daruje Jordanovi, synovi Arnolda susedný Toporec s rozsiahlym pozemkovým majetkom.

Na tomto mieste načim vysloviť oprávnenú domnienku, že v tom čase popri naprostej väčšine slovenského obyvateľstva Podolíncea tu žili aj Poliaci a azda už aj niekoľko málo nemeckých rodín. Dedina Podolíneec nepochybne už v prvej polovici 13. storočia, i predtým, bola na vtedajšie pomery vysoko hospodársky rozvinutým sídliskom, o čom nepochybné svedectvo podávajú až dve murované - kamenné cirkevné stavby. K jeho rozvoju prispela výhodná geografická poloha na prastarej ceste do Poľska a obchod s ním. Jeho obyvateľstvo sa v tom čase v spoločenskom živote i vo vzťahu k pôde riadilo starým, zvykovým právom, čo znamená, že role užívalo dedične, no nemalo na ne dispozičné právo a spomedzi seba každoročne volilo svojho starešinu - richtára.

V roku 1272, po smrti uhorského kráľa Štefana V. a nastúpení na trón 10-ročného Ladislava IV., do relatívne pokojného vývoja dediny významne zasiahla vzbura župana Rolanda proti kráľovskej moci. Ladislavovi IV., resp. jeho rytierovi Batizovi, zakladateľovi rodu Mariássyovcov, sa ju podarilo zdolať až za pomoci vojsk dcéry uhorského kráľa

Belu IV. Kunigundy, vojvodkyne Krakovska a Sandomierska a manželky Boleslava Hanblivého. Táto ponecháva tu na severnom Spiši svoje poľské vojská a kontroluje údolie Popradu.

Krátko nato, v rozmedzí rokov 1272-1279 daruje Kunigunda svojmu prívržencovi - krakovskému mešťanovi Henrichovi za zásluhy na potlačení Rolandovej vzbury škultéciu - dedičné richtárstvo v Podolínci podľa nemeckého - magdeburského práva. Tento Henrich, pôvodom pravdepodobne z neidentifikovanej Isernie, je prvý, menom známy obyvateľ Podolínce. Obsah tejto darovacej listiny nepoznáme, pretože v nasledujúcich pohnutých udalostiach zhorela.

V januári 1285 totiž na pozvanie uhorského kráľa Ladislava IV. Kumánskeho, vtrhli na severný Spiš Tatári, aby mu pomohli poraziť odbojnú domácu šľachtu. To isté sa zopakovalo aj koncom roku 1287. Tatári pritiahli do okolia Podolínce. Začiatkom nasledujúceho roku ich vojská uhorských veľmožov porazili tu, v bitke pri Podolínci. Azda už aj pri prvom vpáde, iste však pri druhom Tatári vyplienili a vypálili i Podolínec. Vyhorel aj kostol Panny Márie a v ňom zhorela aj donácia Kunigundy na podolínsku škultéciu Henrichovi.

Henrich sa vyznamenal nielen v bojoch proti Rolandovi, ale aj proti Tatárom. Zato mu Kunigunda, ktorá ešte stále ovládala toto územie, darovala pred Vianocami roku 1288 k podolínskej škultécii les medzi Podolíncom a Hniezdnym. Na tomto novom majetku Henrich dostáva právo klčovať lesy a založiť nové osady. Kunigunda zohľadňujúc zásluhy Henricha i jej verných Podolínceňanov, oslobodzuje ich na istý čas (listina nehovorí na ako dlho) od akýchkoľvek daní a služieb. Dáva im dispozičné právo na majetok, to znamená, že sa stáva ich dedičným vlastníctvom, s ktorým môžu slobodne nakladať. Dovoľuje im klčovať lesy a slobodne kedykoľvek sa z Podolínce odťahovať. Teda dáva im slobodu sťahovania, ktorá predtým - pred rokmi 1272-1279, keď Henrichovi darovala dedičné richtárstvo v Podolínci a obyvateľstvu dala magdeburské právo - bola výrazne obmedzovaná. Súčasne ich zaväzuje, že po uplynutí daneprostých rokov jej majú každoročne na sviatok sv. Martina, biskupa (4. júla) zaplatiť 3 hrivny a 9 skotov čistého striebra.

Touto listinou Henrich dosiahol rozšírenie svojho majetku a posilnil práva Podolínceňanov. Na svoje osobné

výsady, ktoré užíval od rokov 1272-1279, nemá však písomný doklad. Darovacia listina Kunigundy na podolínsku škultéciu z týchto rokov mu počas tatárskeho vpádu z roku 1287-1288 zhorela spolu s inými vecami v sakristii kostola Panny Márie. Henrich využíva priazeň Kunigundy a už nasledujúceho roku - 1289 sa vyberá, nepochybne aj s plným mešcom, resp. inými darmi, do Starého Sączu, do kláštora klarisiek, kde sa zbožná Kunigunda rada zdržiava, aby od nej vymohol potvrdenie svojich práv a čosi navyše aj pre Podolínčanov. Vojvodkyňa mu aj písomne potvrdzuje, že listina, ktorou mu darovala podolínsku škultéciu zhorela, preto jemu i Podolínčanom obnovuje všetky výsady, ktoré im bola predtým darovala. Henrich zato, že dosídlil osadu, má ju spravovať podľa práv, akými sa riadi Krakov a Sandomier. Má právo na nezdanený mlyn, krčmu, pivovar a možnosť postaviť ďalšie. Dani nepodlieha ani jeho dom, potvrdzuje sa mu právo na 4 lány pôdy (1lán = 15 ha), na poľovačku, rybolov a dedičnú držbu majetku. Tú dostávajú aj všetci obyvatelia Podolínca, ktorí sa majú riadiť magdeburským právom, začo každoročne každý gazda zaplatí na sviatok sv. Martina po 8 skotov v striebre (1 skotus = 2 groše, 64 grošov - buďínskej hrivne, t.j. - 61 gr. striebra). Tí, ktorí len teraz do Podolínca prídu, nebudú 10 rokov platiť žiadne dane, potom také ako starousadlíci. Z ich poplatkov dostane Henrich a jeho dedičia šestinu, ostatné budú patriť Kunigunde. Zo súdnych pokút, podľa rozsudkov Henricha a to najmä za zločiny krvipreliačia, vraždy, krádeže, násilnenstva a falšovania peňazí, tretinu dostane Henrich, dve tretiny Kunigunda, ktorá všetkých obyvateľov oslobodzuje od platenia mýta na území Krakovska a Sandomierska.

Sú to rozsiahle šoltýske výsady, obvyklé výsady sankcionované magdeburským právom pre všetko obyvateľstvo a hlavne výsada oslobodenia od mýtnych poplatkov v Malopoľsku, pod ktorého právomoc sa Kunigunda, tak ako krakovský biskup - do krakovskej diecézy, usiluje Podolínec začleniť. Preto je k nemu taká štedrá.

Tieto výsady, ktoré tu prilákali ďalších osadníkov zo Spiša a nepochybne aj Poliakov a Nemcov, sa stávajú východiskom ďalších, už mestských výsad Podolínca, ktorých zárodok načím hľadať v obsahu zhorenej listiny z rokov

1272-1279, v listinách z rokov 1288 a hlavne 1289, v ich uplatnení v praktickom živote a v úsilí samotného Henricha i jeho nemeckých spoluobčanov, ktorí chcú zo svojej osady vybudovať sídlisko mestského typu.

Neobyčajne výhodnú polohu Podolínca na hraniciach dvoch kráľovstiev a záujem krakovských vojvodov o toto územie v plnej miere využíva obratný a nepochybne aj vzdelaný Henrich, najvýznamnejšia a vedúca osobnosť Podolínca, ktorý hneď po smrti Kunigundy si na svoju stranu prikláňa aj jej nástupcu na vojvodskom stolci, českého kráľa Václava II. Ten mu 6. novembra 1292 na krakovskom Waveli vydáva pergamenovú listinu - napísanú a spečatenú protonotárom Krakovska a Sandomierska Quazom, zvaným Henrich, ktorou mu jeho staršie práva nielenže kodifikuje, ale aj podstatne rozširuje: dáva mu súdnu právomoc, 6 nezdanených lánov pôdy, právo na bitúnok, výsek mäsa, trh na látky, ševcovskú dielňu, kúpele a mlyny, ktoré okrem neho nesmie nikto postaviť v okruhu pol míle (asi 4,2 km) od Podolínca. Každý majiteľ domu v Podolínci má na sviatok sv. Martina zaplatiť 8 skotov. Z týchto daní, ako aj z trhu na látky-súkno a z príjmov apatieky šoltýs Henrich a jeho dedičia dostanú šiestu časť, 5 častí dostane kráľ Václav.

Toto je prvá časť privilégia, týkajúca sa šoltýsa, jeho práv, príjmov a dane Podolínčanov. Druhá časť privilégia je však pre Podolínec oveľa dôležitejšia, má základný význam pre jeho ďalší vývoj.

Václav II. tu hovorí, že mesto Podolínec - civitas Podolin - sa má spravovať magdeburským právom, takým, akým sa riadi mesto Krakov. Mešťania - cives, ako Podolínčanov panovník latinským termínom nazýva, dostávajú právo skladu, slobodu rybolovu a poľovačky v hraniciach mesta. Václav II. chráni ich hospodárske záujmy a stanovuje, že v okruhu jednej míle od mesta nikto nesmie postaviť krčmu a pivovar. A ďalej ustanovuje, že všetci obyvatelia (Starej) Lubovne a Hniezdneho sú povinní pomôcť pri oprave priekop a opevnenia mesta Podolínca, v prípade nebezpečenstva sa majú v ňom ukryť.

Toto privilégium má tú zvláštnosť, že je kombináciou výsad šoltýsa - uvádzaných na prvom mieste, čo je dôsledok dominantného postavenia dedičného richtára Henricha

v Podolínci, jeho osobných zásluh a súčasne je kodifikujúcim dokumentom, základnou listinou mestských práv a výsad Podolínce. Čo je v ňom najdôležitejšie je osobitné a hospodársky nesmierne významné právo skladu (ius depositionis, Niederlagsrecht, ius stapulae, Stapelrecht) - to znamená, že Podolíncom prechádzajúci obchodníci svoj tovar tu museli vyložiť a predať. Túto výsadu Podolíncec dostáva ako vôbec prvé mesto na Slovensku. Jeho neobyčajný význam si uvedomíme aj tým, že Viedeň ho dostala v roku 1221, Budín 1224, Ráb 1271, Levoča len okolo roku 1321, Košice 1347, Bardejov, Trnava, Šopron a Bratislava 1402 a Kežmarok až 1435. Ďalšou významnou skutočnosťou je, že už pred rokom 1292 Podolíncec bol opevneným sídliskom, teraz dostáva právo toto opevnenie zreparovať - teda de facto vybudovať hradby. Pri ich oprave a budovaní sú okrem Podolínčanov povinní pomôcť aj Staroľubovníčanania a Hniezdňania.

Isté prvky mestského vývoja Podolíncec mal už pred 6. novembrom 1292 (mýtné výsady, opevnenie, nepochybne aj trh), tento dátum je však tým bodom, kedy Podolíncec sa v právnom zmysle slova stáva skutočným mestom. Svojimi výsadami sa zaraďuje medzi také významné lokality, akými sú v tom čase Trnava, Zvolen, Krupina, Spišské Vlasy, Nitra, Košice, Kežmarok, Levoča a Bratislava. Jediným, no výrazným obmedzením jeho slobodného a plnohodnotného mestského vývoja bol dedičný richtár. Mesto teda nemá právo slobodnej voľby svojho richtára. Toto obmedzenie mesta a mešťanov trvá ešte takmer 100 rokov. Na druhej strane však treba povedať, že jeho dediční richtári sa skutočne vzorne starali o rozvoj mesta.

Pravdepodobne hneď po získaní mestských práv mešťania začali s výstavbou nového kostola na mieste vzbúrencami i kráľovskými vojskami počas nepokojov v 70. rokoch znovúčeného a Tatármi vypáleného starého kostola Panny Márie. Staval sa, ako sme už spomenuli, ešte aj v roku 1298. Zdá sa, že ešte ani v roku 1323 nebol dokočený, pretože vtedy pápežský vikár Andrej, na žiadosť podolínskeho šoltýsa Tilmana, syna Henricha, udeľuje mu 40 a 20-dňové odpustky.

Asi v roku 1312 časť výnosného dedičného richtárstva v Podolínci získali šľachtici z Hrhova, majitelia susedného Toporca, za neobyčajne vysokú sumu 150 mariek (= 30 kg

striebra). O vzdelanosti podolínskych dedičných richtárov i miestnych farárov svedčia 2 listiny z roku 1332, kedy spomínaný Tilman s farárom Mikulášom pod svojimi pečatami vydávajú svedecké listiny. Mikulášov nástupca Peter spolu s mešťanom Ugrinom sa v roku 1343 zaslúžili o ďalšie právne povznesenie mesta. U kráľa Ľudovíta I. vymohli, že mešťanov Podolínce vybral z právomoci Spišskej stolice a kastelána Ľubovnianskeho hradu (ten bol postavený pred rokom 1311) a dal im také práva, aké majú hlavné, t.j. najvýznamnejšie kráľovské mestá. Ten istý Ľudovít I. o dva roky neskôr určuje mesturočnú daň na 30 hrivien spišskej miery (1hrivna = 210gr, t.j. takmer 6 kg striebra), ktorú majú zaplatiť v dvoch splátkach - na Turíce a na sviatok Panny Márie po 15 hrivien. V tom istom roku 1345 Ľudovít I. na žiadosť dedičného richtára Hanka Hrhovského a prísazného Hermana Leisingera potvrdzuje svoju prvú listinu z roku 1343 a posilňuje súdnu právomoc mesta. Podolíňčanov podriaďuje len ich mestskému súdu, od ktorého sa môžu odvolať k súdu taverníka alebo kráľa, nikto iný ich nemá právo súdiť. To znamená, že Podolíncec dostal také súdne práva, aké mali iné slobodné kráľovské mestá, vrátane práva meča.

V právomoci kráľa v Podolínci zostáva len tu jestvujúca colná stanica, ktorá sa v roku 1356 dostáva do prenájmu Akuša, syna slavonského bána.

K Podolíncu je štedrý aj spomínaný dedičný richtár Hanka Hrhovský, ktorý v roku 1361 testamentom odkazuje kostolu Panny Márie všetok svoj majetok v Podolínci. Jeho príbuzný Jordán svoju časť škultécie v roku 1364 vymieňa mešťanovi Starého Sačzu Jakubovi, synovi Detrika, ktorý sa tu sťahuje a stáva sa spolupodielníkom podolínskej škultécie. Mesto však neriadia len jeho dediční richtári, ale na jeho správe sa podieľajú s volenou mestskou radou, ktorá má 12 členov. V testamente Hanka z roku 1361, spísanom na podolínskej fare za prítomnosti jej správcu Jakuba, sa okrem jeho príbuzného, spomínaného šoltýsa Jordána, výslovne uvádzajú deviaty radní: Mikuláš, syn Tilmana, Hungd, Tylon, Herrer, Hank, Chenker, Zigfrid, Mikuláš, syn Teodora a Mikuláš, syn Detrika.

Mesto zásluhou svojich výsad sa rozmáha a bohatne. Dáva si u uhorských kráľov potvrdzovať mestské výsady

- zábezpeku svojich práv a čo je hlavné 6. decembra 1391 vykupuje neodvolateľným a večným právom od dedičného richtára Mikuláša Knola podstatnú časť podolínskej škultécie za 1300 zlatých florénov, čo v tom čase predstavovalo asi 5 kg a 325 gr. zlata. Zbytok škultécie vykupuje v roku 1423 od Margarety, dcéry nebohého Petra Newmacktra za 750 florénov. Tým sa mestský vývin Podolínce úplne završuje, mesto získava podstatnú a nevyhnutnú výsadu slobodného kráľovského mesta - slobodnú voľbu svojho richtára.

Medzitým, v roku 1412, sa spolu s ďalšími spišskými mestami a dedinami dostáva do sféry vplyvu poľského kráľovstva, ale to je už ďalšia etapa v jeho dejinách.

V doterajšom výklade sme nespomenuli mnohé ďalšie významné deje, ktoré sa v Podolínci do začiatku 15. storočia odohrali. Zámerne sme ich nespomenuli, pretože nám šlo predovšetkým o postihnutie jeho najstarších dejín a mestského vývoja. Treba tu len dodať, že ako mesto mal svoj erb i pečať - Madonu s dieťaťom, od 15. storočia súbežne aj druhý erb - písmeno P.

Nedá nám však nespomenúť ešte jeden dokument, ktorý sa hlboko zapísal do starších dejín mesta - listinu datovanú k 30. marcju 1244, ktorú mal vydať v Krakove Boleslav Hanblivý, manžel Kunigundy, a ktorú mal dať spomínanému Henrichovi už v tomto roku dedičné richtárstvo v Podolínci. Poľskí, nemeckí, maďarskí i slovenskí historici, keďže ju považovali za prvú - za originálny dokument, vyvodzovali z neho ďalekosiahle závery, z ktorých najväčším bol súd, že Podolínec v tom čase bol integrálnou súčasťou poľského štátu. Ako sme už v roku 1968 dokázali svojou štúdiou uverejnenou v Slovenskej archivistike, tento dokument bol účelovo vyhotoveným falzom, ktorý pre dejiny Podolínce nemá žiaden význam. Bol napísaný až v novoveku, po roku 1580, keď sa Podolíncania usilovali rozšíriť svoj chotár na úkor Toporca a pred rokom 1631, keď ho verejne predložili, avšak neúspešne, zmenu chotárnych hraníc vyznačených v roku 1330 nedosiahli.

Osudy Podolínce boli neobyčajne pohnuté a úsilie mešťanov mnohorozmerné, no ako dosvedčuje bohatý archív mesta, jeho predstavitelia sa vždy usilovali o jeho prosperitu.

Ján Beňko

ZO ŽIVOTA SDS

STANOVY Spišského dejepisného spolku

§1

Úvodné a všeobecné ustanovenia

1. Názov združenia je: **Spišský dejepisný spolok** (ďalej SDS). Nadväzuje na činnosť svojho predchodcu Spišského dejepisného spolku (1883-1946) a Krúžku historikov Spiša pri Slovenskej historickej spoločnosti (1965-1991).
2. Pôsobnosť SDS sa týka historického územia Spiša.
3. Sídлом SDS je Levoča.
4. SDS používa pečiatku, ktorá obsahuje historický erb Spišskej župy a tento kruhopis: Spišský dejepisný spolok 1883 • 1992.

§2

Úlohy SDS

1. SDS je dobrovoľným záujmovým kultúrno-spoločenským nepolitickým združením historikov a milovníkov histórie Spiša.
2. Jeho úlohou je napomáhať vedecký výskum minulosti Spiša, rozširovať výsledky vedeckého výskumu a tým prispievať k zvýšeniu historického vedomia a regionálneho povedomia Spišiakov, a to nielen v oblasti dejín, ale aj archeológie, umenia, literatúry, národopisu, jazykovedy a pod. Na dosiahnutie tohto cieľa bude najmä:
 - a/ organizovať prednášky, semináre, sympóziá, exkurzie a podobné akcie pre svojich členov,
 - b/ podľa možnosti vydávať tlačový orgán s názvom: „Z minulosti Spiša”,

- c/ spolupracovať so Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV a so spolkami podobného zamerania doma i v zahraničí, so školami a pod.,
- d/ zastupovať odborné záujmy svojich členov vo vzťahu k štátnym a iným inštitúciám a orgánom.

§3

Členstvo

1. Členom SDS sa môžu stať všetky fyzické a právnické osoby bez teritoriálneho alebo štátneho obmedzenia, ktoré sa prihláškou zaviazajú zachovávať stanovky spolku a budú rešpektovať právne normy platné na území Slovenskej republiky.
2. Členovia môžu byť: riadni, čestní, kolektívni a podporujúci.
 - a/ Riadnym členom sa môžu stať fyzické osoby staršie ako 18 rokov, ktorí boli výborom prijatí.
 - b/ Zakladajúcimi členmi sa môžu stať fyzické alebo právnické osoby, ktoré prispievajú na činnosť SDS jednorázovo základinou vo výške určenej valným zhromaždením.
 - c/ Čestnými členmi sa môžu stať fyzické osoby, ktoré sa významnou mierou prispeli o zveľádovanie SDS alebo významne prispeli k objasneniu dejín Spiša a k záchrane jeho pamiatok. Čestné členstvo udeľuje valné zhromaždenie na návrh výboru.
 - d/ Kolektívnymi členmi sa môžu stať mestá, obce alebo iné právnické osoby, ktoré na činnosť SDS každoročne prispievajú sumou určenou valným zhromaždením.
 - e/ Podporujúcimi členmi môžu byť fyzické osoby aj mladšie ako 18 rokov, ktoré budú každoročne prispievať na činnosť SDS sumou rovnajúcou sa polovici riadneho členského príspevku a budú prijatí výborom SDS.

§4

Práva a povinnosti členov

1. Každý člen má právo zúčastňovať sa valných zhromaždení a ostatných akcií SDS, predkladať na nich návrhy, prednášať odborne fundované príspevky, ponúknuť ich na publikovanie v tlačovom orgáne SDS, diskutovať a pod.
2. Každý člen má právo získavať vydania SDS za zľavnenú cenu pre vlastnú potrebu.
3. Aktívne a pasívne volebné právo majú všetci riadni, zakladajúci a čestní členovia.
4. Aktívne volebné právo majú aj kolektívni členovia.
5. Kolektívni členovia uplatňujú svoje práva prostredníctvom štatutárnych zástupcov, prípadne splnomocnených osôb.
6. Každý člen je povinný:
 - a/ dodržiavať stanov SDS a rešpektovať platné rozhodnutia jeho orgánov,
 - b/ riadne platiť členské príspevky,
 - c/ presadzovať záujmy SDS a dodržiavať etiku vo svojej odbornej činnosti,
 - d/ upozorňovať múzeá, archívy, knižnice, pamiatkové orgány a podobné odborné inštitúcie na veci, ktoré patria do ich pôsobnosti, najmä keď je ohrozená existencia vzácných muzeálnych predmetov, archíválií, vzácných tlačí a historických a kultúrnych pamiatok. Upozornenia musia adresovať aj orgánom SDS, ktoré sú povinné vykonať potrebné opatrenia.

§5

Zánik členstva

1. Členstvo v SDS zaniká smrťou člena, jeho vystúpením alebo vylúčením.
2. Vylúčenie člena schvaľuje valné zhromaždenie na návrh výboru, za:
 - a/ hrubé porušenie stanov SDS alebo etiky odbornej práce,
 - b/ neplatenie členských príspevkov po dobu dlhšiu ako 2 roky.

§6

Orgány SDS

1. Orgány SDS sú:
 - a/ valné zhromaždenie,
 - b/ výbor,
 - c/ funkcionári SDS,
 - d/ revízori hospodárenia.

§7

Valné zhromaždenie

1. Valné zhromaždenie je najvyšším orgánom SDS. Zvoláva ho výbor raz do roka. Mimoriadne valné zhromaždenie môže zvolať výbor dvojtretinovou väčšinou hlasov kedykoľvek. Môže sa tiež zvolať na žiadosť najmenej jednej tretiny riadnych, zakladajúcich, čestných a kolektívnych členov.
2. Valné zhromaždenie je uznášaniaschopné za prítomnosti najmenej polovice riadnych, zakladajúcich, čestných a kolektívnych členov. Ak sa uvedený počet členov nezíde, počká sa jednu hodinu a potom môže valné zhromaždenie rokovať za účasti prítomných členov.
3. Valné zhromaždenie sa koná spravidla v Levoči. Môže sa však konať v ktoromkoľvek meste alebo obci Spiša, ktoré k tomu vytvoria vhodné podmienky.
4. Predmetom riadneho valného zhromaždenia je najmä:
 - a/ schválenie výročnej správy tajomníka o činnosti SDS,
 - b/ preskúmanie hospodárenia SDS za uplynulé obdobie,
 - c/ schválenie návrhu na činnosť SDS v nasledujúcom období,
 - d/ voľba výboru a funkcionárov SDS tajným hlasovaním,
 - e/ rozhodnutie o výške členských príspevkov pre riadnych, zakladajúcich, kolektívnych a podporujúcich členov,
 - f/ schválenie čestných členov na návrh výboru a vylúčenie členov,
 - g/ rozhodnutie o zmene stanov,

- h/ rozhodnutie o výške zľavy pre členov na publikácie SDS,
- i/ rozhodnutie o zániku spolku podľa §13, 1 a Stanov.

§8

Výbor

1. V období medzi valnými zhromaždeniami, má najvyššiu rozhodovaciu, schvaľovaciu a kontrolnú právomoc v odbornej, organizačnej a hospodárskej oblasti výbor.
2. Výbor tvoria funkcionári spolku: predseda, podpredseda, tajomník, pokladník a 7 volených členov. Volí ho valné zhromaždenie na dobu 3 rokov. Za svoju činnosť zodpovedá valnému zhromaždeniu.
3. Okrem členov výboru volí valné zhromaždenie 2 náhradníkov, ktorí nahradzujú členov výboru, ktorí trvale prestanú vykonávať svoju funkciu.
4. Výbor je schopný uznášať sa za prítomnosti aspoň polovice svojich členov.
5. Za uznesenie výboru sa považuje návrh, za ktorý hlasovala nadpolovičná väčšina prítomných. Pri rovnosti hlasov rozhoduje hlas predsedu.
6. K povinnostiam výboru patrí najmä:
 - a/ navrhovať plán činnosti SDS a vyjadrovať sa k nemu,
 - b/ riadiť činnosť a hospodárenie SDS,
 - c/ rozhodovať o použití prostriedkov SDS a schvaľovať ich použitie,
 - d/ rozhodovať o prijímaní a navrhovať vylúčenie členov,
 - e/ navrhovať valnému zhromaždeniu čestných členov,
 - f/ menovať a kontrolovať redakčnú radu publikácií SDS,
 - g/ predkladať valnému zhromaždeniu návrhy na zmenu stanov a iné návrhy závažného charakteru.

§9

Funkcionári SDS

1. Funkcionárov SDS tvoria:

- a/ predseda,
- b/ podpredseda,
- c/ tajomník,
- d/ pokladník.

Volí ich valné zhromaždenie na dobu 3 rokov priamo tajným hlasovaním.

2. Predseda zastupuje SDS navonok. Predsedá valnému zhromaždeniu a výboru a zvoláva ich. Iniciatívne predkladá návrhy a zámery pre činnosť SDS a spoluvytvára jeho koncepciu. Je oprávnený nakladať s financiami SDS do výšky určenej výborom, ale je povinný to na najbližšom zasadnutí výboru oznámiť a dať schváliť. Má právo kedykoľvek kontrolovať účty a hospodárenie SDS.
3. Podpredseda zastupuje predsedu počas jeho dlhšej neprítomnosti, pomáha predsedovi pri organizovaní rôznych podujatí, spoluvytvára koncepciu činnosti.
4. Tajomník vedie zápisnice z valných zhromaždení a zo zasadnutí výboru, pripravuje podklady pre rokovanie uvedených orgánov, organizuje činnosť SDS, vedie evidenciu členstva i agendu, podáva správy o činnosti valnému zhromaždeniu. Z poverenia výboru môže operatívne disponovať s výborom určenou finančnou čiastkou.
5. Pokladník spravuje majetok SDS, vedie účtovnú evidenciu a pokladnicu, obstaráva styk s peňažným ústavom. Poskytuje výboru informácie o stave hospodárenia a referuje o tom na valných zhromaždeniach. Zodpovedá za dodržiavanie finančných predpisov pri svojej činnosti.

§10

Revízori hospodárenia

1. Revíznym orgánom SDS sú traja revízori hospodárenia, volení valným zhromaždením tajným hlasovaním na 3 roky.
2. Úlohou revízorov hospodárenia je kontrolovať hospodárenie SDS jak zo stránky účelného a hospodárneho nakladania prostriedkami, tak aj zo stránky dodržiavania právnych predpisov.
3. Revízori hospodárenia predkladajú správu o kontrole hospodárenia valnému zhromaždeniu. Schválenie správy je podmienkou udelenia absolútoría odstupujúcemu výboru.

§11

Hospodárenie a majetok SDS

1. Majetok SDS tvoria členské príspevky, dotácie, dary, úroky zo základín a vkladov, príjmy z vlastnej činnosti, ako aj hmotný majetok nadobudnutý riadnym spôsobom (knížnica, kancelárske pomôcky, zásoby publikácií a pod.)
2. Za majetok a hospodárenie s ním zodpovedá výbor, ktorý jeho správou poveruje pokladníka.
3. Finančné prostriedky SDS sa uložia na účet v peňažnom ústave.
4. Hospodárenie s majetkom SDS kontroluje výbor a nezávisle od neho revízori hospodárenia, ktorí predkladajú správu o kontrole valnému zhromaždeniu.

§12

Prechodné a záverečné ustanovenia

1. Štatutárnym zástupcom SDS je predseda a tajomník.
2. O zmene stanov rozhoduje valné zhromaždenie dvojtretinovou väčšinou prítomných členov.

3. V mene SDS sú v rámci kompetencií oprávnení konať predseda (podpredsa) a tajomník. Pri podpisovaní dokladov pripoja k svojmu menu označenie funkcie.
4. Vo veciach hospodárskych a finančných je okrem podpisu pokladníka potrebný aj podpis predsedu (podpredsedu) alebo tajomníka.
5. Výbor môže zastupovaním svojich záujmov splnomocniť advokáta alebo komerčného právnik. V iných prípadoch splnomocnenú osobu.
6. Pri hlasovaní sa uplatňuje princíp absolútnej väčšiny, pokiaľ to v Stanovách nie je uvedené ináč.

§13

Zánik SDS

1. SDS môže zaniknúť:
 - a/ dobrovoľným rozpustením alebo zlúčením s iným združením s podmienkou, že o tom rozhodne valné zhromaždenie kvalifikovanou väčšinou svojich členov, ktorých o tom úmysle treba informovať 3 mesiace vopred,
 - b/ právoplatným rozhodnutím Ministerstva vnútra SR o jeho rozpustení.
2. V prípade uvedenom v bode a/ ods. 1 §13 oznámi výbor túto skutočnosť do 15 dní Ministerstvu vnútra SR.

§14

Právoplatnosť a účinnosť

1. Tieto stanovy nadobúdajú platnosť dňom ich schválenia valným zhromaždením.

2. Tieto stanovy nadobúdajú účinnosť registráciou na
Ministerstve vnútra SR podľa zákona č. 83/1990 Zb.

V Spišskej Kapitule, dňa 4. januára 1992

Za prípravný výbor:
Dr. Ivan Chalupecký

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
Registrácia vykonaná 22. 4. 1992
Číslo spisu: WS/1-900/90-4711

Členské

bolo určené zakladajúcim valným zhromaždením
27. 6. 1992 takto:

Riadny člen		100,- Sk ročne
Zakladajúci člen	fyzická osoba	5000,- Sk jednorázovo
	právnická osoba	10000,- Sk jednorázovo
Kolektívny člen		1000,- Sk resp. 500,- Sk ročne
Podporujúci člen		50,- Sk ročne

FUNKCIONÁRI A VÝBOR SDS

Predseda: Dr. Ivan Chalupecký
Podpredseda: prof. Eduard Pavlík
Tajomník: Dr. Gabriel Zubáč
Pokladníčka: Alžbeta Liščáková
Členovia: prof. Michal Griger
František Javorský
Dr. Peter Roth
Mgr. Jozef Jarab
Dr. František Žifčák
Náhradníci: Pavol Matiek
Dr. Marta Weissensteinerová
Ing. Ladislav Kiefer

Revízori hospodárenia:

predseda: Mgr. Ján Horník
členovia: Dr. Zuzana Kollárová
Dr. Pavol Štinčík

ZOZNAM ČLENOV SPIŠSKÉHO DEJEPISNÉHO SPOLKU

(k 31. 7. 1993)

Zakladajúci členovia

Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka - Spišská Kapitula
Mesto Spišská Belá

Kolektívni členovia

Základná škola Š. Mnoheľa v Poprade
Obecný úrad Letanovce
Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti Levoča

Riadni a podporujúci členovia

Meno	Povolanie	Bydlisko
MUDr. Mária Bujňáková	lekárka	Bijacovce
MUDr. Vlastimil Fluss	lekár	Hrabušice
Ing. Imrich Gursching	inžinier	Piešťany
Prof. Michal Griger	profesor	Spišská Belá
Mgr. Ján Horník	profesor	Spišská Nová Ves
PhDr. Ivan Chalupecký	archivár	Levoča
Eva Javorská	fotografka	Spišská Nová Ves
František Javorský	archeológ	Spišská Nová Ves
Helena Kramárová	dôchodkyňa	Letanovce
PhDr. Ružena Kormošová	profesorka	Spišská Nová Ves
JUDr. Gabriel Lukáč	historik	Levoča
Mgr. Jarmila Marcinková	učiteľka	Levoča
doc. PhDr. František Matúš, CSc.	docent	Prešov
Mgr. Marián Miškovič	pedagóg	Spišská Nová Ves
MUDr. Michal Mochnacký	lekár	Spišská Nová Ves

Pavol Pollág	dôchodca	Poprad
Ondrej Šimek	ev. farár	Batizovce
Mgr. Pavol Štinčík	učiteľ ZUČ	Kežmarok
PhDr. Marta Weissensteinerová	profesorka	Stará Ľubovňa
PhDr. František Žifčák	archivár	Spišská Nová Ves
Mgr. Agnesa Žifčáková	archivárka	Domaňovce
Libor Fictum	dôchodca	Spišská Nová Ves
Júlia Balogová	archivárka	Spišské Vlchy
Dagmar Jurašková	profesorka	Spišská Nová Ves
Pavol Mišenko	správca hradu	Spišské Dravce
PhDr. Peter Roth	archeológ	Stará Ľubovňa
PaeDr. Ján Dravecký	učiteľ	Poprad
Štefan Hric	učiteľ	Poprad
PhDr. Zuzana Kollárová	archivárka	Poprad
Mgr. Jozef Jarab	rektor seminára	Sp. Podhradie
Alexej Bátor	úradník	Kluknava
Ján Čuj	dôchodca	Spišská Nová Ves
Alžbeta Liščáková	archivárka	Levoča
Mgr. Ludmila Pavlíková	učiteľka	Poprad
Eva Pitoňáková	učiteľka	Poprad
Karol Bereš	elektrotechnik	Svit
PhDr. Ivan Pondaša	historik	Poprad
Pavol Matiek	technik	Poprad
prof. Emília Pondašová	profesorka	Poprad
PhDr. Bernadeta Kiczková	muzikologička	Spišské Vlchy
Ladislav Scheirich	technik	
	-archeológ	Poprad
Mária Šelepová	správkyňa	
	kaštieľa	Strážky
František Vician	dôchodca	Poprad
Mgr. Katarína Jurčová	učiteľka	Spišská Nová Ves
Ladislav Kudzbel	dôchodca	Kežmarok
Marta Puklušová	úradníčka	Letanovce
Emil Mindaš	novinár	Spišská Nová Ves
Eleonóra Mindašová ml.	študentka	Spišská Nová Ves

Alžbeta Richnavská	učiteľka	Levoča
Daniel Majerčák	dôchodca	Spišská Nová Ves
Karol Král	dôchodca	Spišská Nová Ves
Ing. arch. Mária Slováková	architektka	Spišská Nová Ves
Prof. Ladislav Benko	profesor	Levoča
Ing. Ladislav Kiefer	dôchodca	Kežmarok
Mgr. Luba Rusnáková	bibliograf	Štrba
Jozef Gnebus	študent	Stará Lubovňa
prof. Eduard Pavlík	profesor	Spišská Nová Ves
Božena Malovcová	archivárka	Poprad
Dr. Dezider Martinko	dôchodca	Spišská Nová Ves
PhDr. Michal Slivka	archeológ	Bratislava
Júlia Zummerová	historička	Kežmarok
prof. PhDr. Edmund Hleba, CSc.	univerzitný profesor	Prešov
Mgr. Erika Cintulová	historička	Kežmarok
prof. Rozália Bardthová	profesorka	Kežmarok
PhDr. Eleonóra Baráthová	historik	Kežmarok
PhDr. Jozef Olexa	profesor	Poprad
Elena Jurgovská	dôchodkyňa	Podolinec
PhDr. Ján Beňko, CSc.	historik	Bratislava
JUDr. Ludovít Kaleta	dôchodca	Podolinec
Štefan Pitoniak	učiteľ	Spišská Belá
Ján Fabis	učiteľ	Lubica
Ing. Štefan Valigurský	elektroinžinier	Košice
Mgr. Ján Tokár	kult. pracovník	Levoča
Nina Palková	archivár	Spišská Nová Ves
PhDr. Jozef Šimončíč, CSc.	archivár	Trnava
Ján Gabzdil	učiteľ	Spišská Nová Ves
Dr. Jörg Meier	vedecký pracovník	Oberhausen, SRN
prof. Dr. Ilpo Tapani Piirainen	univerzitný profesor	Steinfurt -Borghorst, SRN
Leopold Cabala	dôchodca	Stará Lubovňa
Dr. Alois Židlík	historik	Spišská Nová Ves

Rastislav Mačura	technik	
	-pozorovateľ	Poprad
Ing. arch. Stanislav Mráz	architekt	Levoča
Ing. Ondrej Tarovský	podnikateľ	Levoča
Ján Daniel	dôchodca	Spišská Nová Ves
Anna Baranová		Hôrka
Margita Stoláriková	vožňový	
	disponent	Spišská Nová Ves
PhDr. Virginia Rozložníková	archivárka	Levoča
Jozef Jendrichovský	učiteľ	Levoča